

FRANCISZEK LEŚNIAK

FELIKS KIRYK – HISTORYK MAŁYCH I WIELKICH OJCZYZN

Szkic o twórczości naukowej Feliksa Kiryka mieści się między podaniem najważniejszych danych, a wyczerpaniem jej wszystkich barw i znaczeń. Zwraca uwagę na podstawowe i charakterystyczne akcenty bogatego dorobku naukowego, zwłaszcza w jego wymiarze regionalnym, osiągniętego podczas blisko pięćdziesięcioletniej pracy. Dotyczy jednego z najwybitniejszych i najwszechstronniejszych regionalistów polskich zajmujących się epoką przedrozbiorową, przy tym organizatora nauki, administratora i dydaktyka.

O dorobku profesora można pisać wiele. Pozostając jednak w zgodzie z linią przewodnią tematu i wymogiem podstawowych kanonów precyzji, należy rozpocząć od podania podstawowych danych statystycznych. I tu rodzi się pierwsza konstatacja, iż niewielu jest aktywnych zawodowo historyków, których bibliografia jest tak obfita i różnorodna, jak Kiryka, bo licząca blisko 400, a dokładnie 396 prac. Składają się na nią przede wszystkim monografie, redakcje monografii miast i wsi małopolskich i artykuły naukowe. Także wymagające znacznego wysiłku biogramy sporządzone na użytek *Polskiego słownika biograficznego*, a ponadto edycje źródłowe, inne opracowania redakcyjne, artykuły popularnonaukowe, ujęcia podręcznikowe i dydaktyczne, sprawozdania, przedmowy itp. Powstały one w latach 1957–2003¹.

Ze statystyki dorobku wyłania się charakterystyka bardziej naturalna. Otóż przez lata uprawiania zawodu historyka Kiryk przebył drogę, w początkowej fazie typową dla wielu uczonych. Tak jak pisarz nie zaczyna swojej twórczości od form najpełniejszych i obszernych, tak i profesor rozpoczął uprawianie się w arkana sztuki historycznej od recenzji i sprawozdań, których jako młody uczoney napisał kilkanaście do 1976 r., najwięcej w latach 1957–1964. Już w nich za-

¹ Tab. 1. Bibliografię prac prof. Feliksa Kiryka za lata 1957–2003 zestawili dr Andrzej Jureczko, któremu dziękuję za pomoc. *Bibliografia prac Profesora Feliksa Kiryka [za lata 1957-1993]*, [w:] *Ojczyzna bliższa i dalsza. Studia historyczne ofiarowane Feliksowi Kirykowi w sześćdziesiątą rocznicę urodzin*, red. J. Chrobaczyński, A. Jureczko, M. Śliwa, Kraków 1993, s. 7–22; *Bibliografia prac Profesora Feliksa Kiryka za lata 1993–2003*, [w druku].

prezentował się jako historyk regionalista, są to bowiem omówienia czasopism regionalnych i rzadkich jeszcze monografii miejscowości (Mielec, Pcim, Dobczyce, Skawina) oraz prace dotyczące osadnictwa, instytucji kościelnych i oświatowych, mieszczaństwa, a także działalności towarzystw regionalnych (Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Przemyśle)². W latach sześćdziesiątych przygotował i obronił pracę doktorską³, ale też przymierzył się do większych ujęć, które zaowocowały wtedy jedną monografią, osiemnastoma artykułami naukowymi, szesnastoma biogramami do *Polskiego słownika biograficznego*, a jeszcze recenzjami (9), sprawozdaniami i kilkoma pomniejszych formami.

Lata siedemdziesiąte to czas habilitacji⁴ i kolejnych awansów. Wzrosła znacznie ilość artykułów naukowych (30) oraz biogramów do *Polskiego słownika biograficznego* (26). Pojawiły się także nowe akcenty w postaci wydawnictwa źródłowego i redakcji monografii (6), które będą stanowić odtąd jedno z jego najważniejszych przedsięwzięć edytorskich i organizacyjnych.

Kolejne dziesięciolecie zastało Kiryka profesorem. To także czas obfitości w pisaniu i wydawaniu ujęć monograficznych, których znajdujemy w tej kategorii najwięcej (5). Wzrosła też znacznie liczba prowadzonych redakcji. Rozpoczął również szeroką akcję popularyzacji wiedzy historycznej. Jego *Poczet królów i władców Polski*, pomyślany jako przedstawienie poprzez sylwetki monarchów dziejów Polski, wydawany w odcinkach najpierw w „Gazecie Krakowskiej” a następnie w miesięczniku „Fikcje i Fakty” (w sumie 57 pozycji bibliograficznych), zdobył szerokie grono czytelników⁵.

W latach dziewięćdziesiątych i ostatnich profesor jawi się nam jako w pełni ukształtowany uczyony, przede wszystkim badacz regionalista, poruszający się z równą biegłością w mikrohistorii, jak i w historii o wymiarze ogólnopolskim. Sięgał przy tym coraz wyraźniej do innych niż dawna Małopolska regionów – zwłaszcza po Ruś i Podole oraz Śląsk i Księstwo Siewierskie. Do zagadnień gospodarczych i kulturalnych łączących nasze ziemie z terenami dzisiejszych Czech, Słowacji i Węgier oraz dawnych kresów południowo-wschodnich Rzeczypospolitej (dzisiejszej Ukrainy). Publikował też artykuły w językach czeskim, słowackim, ukraińskim i niemieckim. To wtedy napisał najwięcej artykułów naukowych oraz zredagował najwięcej monografii zespołowych miej-

² Początkowo (1957–1960) omawiał poważniejsze opracowania, głównie z zakresu historii Polski i powszechniej okresu średniowiecza.

³ Wydana drukiem jako monografia pt.: *Jakub z Dębna na tle wewnętrznej i zagranicznej polityki Kazimierza Jagiellończyka*, Wrocław 1967.

⁴ F. K i r y k, *Rozwój urbanizacji Małopolski w XIII–XVI wieku* [maszynopis rozprawy habilitacyjnej – egzemplarz w Pracowni SHG Małopolski w Średniowieczu w Krakowie], Kraków 1974.

⁵ „Gazeta Krakowska” (1982–1984), „Fikcje i Fakty” (1984–1988). Zob. wywiady w „Gazecie Krakowskiej” (1984) i „Przekroju”.

scowości i ich okolic. Wymóg chwili zmuszał go do zabierania głosu w sprawach ogólnych, często w postaci wywiadów, wspomnień omówień oraz wstępów i przedmów do swoich i cudzych książek.

W dojrzałym życiu podjął inicjatywę i zgromadził zespół autorów do napisania podręcznika historii Polski, który początkowo pomyślany jako popularna historia, ostatecznie przybrał kształt *Wielkiej historii Polski*. Była ona zamierzeniem ogromnym, nowatorskim pod względem metodologicznym, w którym zbiegały się dwie części, mianowicie wiodący esej i kalendarium wydarzeń, zaś w osobnych tomach została zebrana część bibliograficzna⁶. Według jego koncepcji przygotowany i prowadzony podręcznik ujrzał światło dzienne w latach 1997–2002. Pisał w nim o średniowieczu. Doświadczenia zbierał w redagowanej przez blisko 20 lat serii ponad 40 zeszytów, a właściwie małych książek, „Z Dziejów Narodu i Państwa Polskiego”, napisanych przez wybitnych znawców przedmiotu, w tym przez niego samego. Składają się one na najbardziej obszerną i niemal pełną historię okresu staropolskiego.

Podsumowując dorobek w ujęciu statystycznym pragnę zwrócić uwagę na kilka interesujących rysów. Rzecz jasna największą część tego dorobku tworzą artykuły naukowe, których doliczyłem się 147. Z nich największa część przypada na lata ostatnie, czyli po 1991 r. (80). Poprzedziła ten okres wczesna profesura. Po jej uzyskaniu wielu uczonych osiada na laurach, ale nie Feliks Kiryk. Po kilkuletnim zastoju, zrekompensowanym zresztą aktywnością na polu większych form naukowych oraz działalności administracyjnej i organizacyjnej, wkrótce znacznie powiększył swój dorobek.

W artykułach, podstawowym tworzywie naukowym, Feliks Kiryk wypowiedział się przede wszystkim na tematy ważne dla historiografii miejskiej. Dotyczą one głównie regionu Małopolski, ale i Rusi Czerwonej, Podola, Śląska i Księstwa Siewierskiego. Już pierwszy artykuł poświęcił najbliższej z ojczyzn, rodzinnemu Bukowsku w ziemi sanockiej, z której wyruszył w daleki świat⁷. Uczestnicząc intensywnie w regionalnym ruchu naukowym napisał szereg artykułów dotyczących epoki staropolskiej, które ukazywały się w latach 1964–1979 w monografiach regionalnych redagowanych głównie w krakowskim (także kieleckim i rzeszowskim) środowisku. Dotyczyły one takich miast i ich okolic, jak: Jasło, Biecz, Myślenice, Tyczyn, Krosno, Chęciny, Stary Sącz⁸. Należy

⁶ Współautor: *Wielka historia Polski*, t. I–II, XI–XIII, Kraków 1997, 2000–2001; wyd. 2, t. I–II, Kraków 2002.

⁷ *Zarys dziejów Bukowska do roku 1795*, „Rocznik Sanocki” 1, 1963, s. 135–150, cz. 2 (1795–1914), tamże 2, 1967, s. 95–115.

⁸ *Stosunki handlowe Jasła i miast okolicznych z miastami słowackimi w XV wieku*, [w:] *Studia z dziejów Jasła i powiatu jasielskiego*, red. J. G a r b a c i k, Kraków 1964, s. 143–162; *Z dziejów miast zachodniej części ziemi bieckiej do 1520 roku*, [w:]

zwrócić uwagę jeszcze na pionierskie ujęcia problematyki obecności szlachty w górniczej Bochni i Wieliczce⁹, bractw religijnych¹⁰ i stosunków narodowościowych¹¹, różnych aspektów życia cechowego, jak np. wędrówek czeladników krakowskiego rzemiosła metalowego¹², czy nawet krojowników sukna w odległym Poznaniu¹³. Niezłą szkołą w badaniach regionalnych był dla niego cykl stosunkowo niewielkich monografii „ziem”, związany z milenijnym ruchem wydawniczym. Poświęcone osadnictwu i dziejom poszczególnych powiatów małopolskich, były swego czasu bardzo popularne. Wdrażały do zastanowienia się nad przeszłością regionu, myślenia o najbliższym otoczeniu społecznym, a zawierały spory ładunek faktograficzny. W bibliotekach szkolnych stanowiły zwykle jedną z niewielu (jeśli nie jedyną) książek omawiających najbliższą miejscowość, miasto, wieś. I w tej serii znalazł się w latach 1964–1966 właśnie Feliks Kiryk jako autor artykułów dotyczących zarysów dziejów powiatów myślenickiego, proszowickiego, gorlickiego, sanockiego i nowotarskiego¹⁴.

Nad rzeką Ropą, t. III, red. R. Rein f u s s, Kraków 1968, s. 93–154; *Dzieje powiatu myślenickiego w okresie przedrozbiorowym*, [w:] *Monografia powiatu myślenickiego*, red. R. Rein f u s s, t. I: *Historia*, Kraków 1970, s. 27–165; [z S. Mateszewem] *Zarys dziejów Tyczyna do roku 1772*, [w:] *600 lat Tyczyna (1368–1968)*, red. T. K o w a ł s k i, Rzeszów 1973, s. 11–74 i *Tyczyn w okresie rozbiorów i niewoli (1722–1918)*, tamże, s. 75–117; *Krosno w okresie międzywojennym (1918–1939)*, [w:] *Krosno. Studia z dziejów miasta i regionu*, t. II: (1918–1970), red. J. G a r b a c i k, Kraków 1973, s. 39–103; *Chęciny w epoce piastowskiej i jagiellońskiej*, [w:] *VII wieków Chęcin. Materiały z sesji naukowej 24 V 1975*, red. Z. G u l d o n, Kielce 1976; *Dzieje miasta [Starego Sącza] w okresie staropolskim*, [w:] *Historia Starego Sącza od czasów najdawniejszych do 1939 r.*, red. H. B a r y c z, Kraków 1979, s. 45–163. W 1991 r. ukazał się jeszcze: *Opis gruntów gminy katastralnej Nowy Targ w Metryce Józefińskiej z 1785–1787 r.*, [w:] *Dzieje miasta Nowego Targu*, red. M. A d a m c z y k, Nowy Targ 1991, s. 267–274.

⁹ *Szlachta w Bochni. Ze studiów nad społeczeństwem miast górniczych w Małopolsce w XVI i w pierwszej połowie XVII wieku*, [w:] *Spółczeństwo staropolskie*, t. II, red. A. W y c z a ń s k i, Warszawa 1979, s. 71–124; *Szlachta w Wieliczce na przełomie XVI i XVII wieku*, „*Studia Historyczne*” 25, 1982, z. 1, s. 3–25.

¹⁰ *Bractwo religijne kowali w Bochni w latach 1462–1559*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. *Prace Historyczne*, z. 56, 1977, s. 115–124;

¹¹ *Z dziejów Żydów w Bochni*, „*Biuletyn Żydowskiego Instytutu Historycznego*”, nr 114–115, 1980, z. 2–3, s. 23–30.

¹² *Z dziejów wędrówek czeladników krakowskiego rzemiosła metalowego*, „*Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie*”, z. 35, „*Prace Historyczne*”, nr 5, 1970, s. 47–63.

¹³ *Z dziejów cechu krojowników sukna w Poznaniu*, *Acta Universitatis Wratislaviensis*, nr 1112, *Historia LXXVI*, 1989, s. 235–240.

¹⁴ *Zarys dziejów powiatu myślenickiego w okresie Polski przedrozbiorowej*, [w:] *Ziemia myślenicka*, Kraków 1964, s. 9–40; *Zarys dziejów powiatu proszowickiego*, [w:] *Ziemia proszowicka*, red. K. S z w a j c a, Kraków 1964; *Zarys dziejów powiatu gorlickiego do r. 1945*, [w:] *Ziemia gorlicka*, Kraków 1965, s. 21–48; *Zarys dziejów powiatu sanockiego*

W jeden z najbardziej twórczych okresów wszedł Kiryk w trakcie przygotowań i bezpośrednio po habilitacji poświęconej urbanizacji Małopolski. Zawiera ona szczegółową wiedzę na temat historii kilkuset miast tego regionu do XVI w., zrekonstruowaną na podstawie wzmianek odszukanych pracownice w archiwach i bibliotekach. W kilkudziesięciu artykułach naukowych pisał o ważniejszych miastach małopolskich, stanowiących centra życia politycznego, gospodarczego i społecznego (np. w ramach regionalnego rynku handlowego z Krakowem na czele)¹⁵. Wiele ujęć poświęcił tak znakomitym ośrodkom miejskim jak Sandomierz¹⁶ i Przemyśl¹⁷. Szczególną wartość posiadają opracowania, wkraczające szerzej w epokę nowożytną, a dotyczące średnich i mniejszych ośrodków miejskich, centrów lokalnych, związanych blisko ze środowiskiem wiejskim. Odnoszą się one do takich miast w województwie krakowskim jak: Proszowice, Wolbrom, Muszyna, Tylicz, Chrzanów, Grybów, Brzesko, Sta-

do r. 1945, [w:] *Ziemia sanocka*, Kraków 1966, s. 16–59; *Zarys dziejów ziem powiatu nowotarskiego w okresie przedrozbiorowym (do r. 1770)*, [w:] *Ziemia nowotarska i Zakopane*, Kraków 1966, s. 15–30.

¹⁵ *Przyczynek do dziejów złotników krakowskich*, [w:] *Studia z historii architektury i urbanistyki poświęcone Profesorowi Józefowi Tomaszowi Frazikowi*, Kraków 1999, s. 131–139.

¹⁶ *Rynek sandomierski w XVI–XVII w., jego formy i funkcje*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej” 41, 1993, nr 2, s. 243–247; *Z dziejów szkolnictwa sandomierskiego w XV wieku*, [w:] *Spółeczeństwo Polski średniowiecznej*, t. VI, red. S. K. Kuczyński, Warszawa 1994, s. 197–205; *Sandomierski ośrodek złotniczy z przełomu XVI i XVII stulecia*, [w:] *Patientia et tempus. Księga jubileuszowa dedykowana doktorowi Marianowi Korneckiemu*, red. O. Dyba, S. Kołodziejcki, R. Marcinek, Kraków 1999, s. 95–99; *Muratorzy sandomierscy przełomu XVI i XVII wieku*, [w:] *Spółeczności małomiasteczkowe w regionie świętokrzyskim (XIX–XX w.). Pamięci Stanisława Marcinkowskiego w dziesiątą rocznicę śmierci*, podred. R. Kołodziejczyk, M. B. Markowskiego, Kielce, s. 39–48; *Sandomierzanie na szlakach handlowych w XIV i XV w.*, [w:] *Aetas media. Aetas moderna. Studia ofiarowane Profesorowi Henrykowi Samsonowiczowi w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, Warszawa 2000, s. 57–68; *Ministri ecclesiae et rectores scholae w wypisach źródłowych z akt konsystorza sandomierskiego z lat 1522–1619*, [w:] *Religia – Edukacja – Kultura. Księga Paniątkowa dedykowana Stanisławowi Litakowi*, pod red. M. Surdackiego, Lublin 2002, s. 337–348.

¹⁷ *Przyczynki do dziejów szkolnictwa i stosunków kulturalnych późnośredniowiecznego Przemyśla*, [w:] *Cracovia – Polonia – Europa. Studia z dziejów średniowiecza ofiarowane Jerzemu Wyrozumskiemu w sześćdziesiątą piątą rocznicę urodzin i czterdziestolecie pracy naukowej*, pod red. W. Bukowskiego, K. Ożoga, F. Sikory, S. Szczura, Kraków 1995, s. 361–371; *Mieszkańcy późnośredniowiecznego Przemyśla*, [w:] *Z historii państwa, prawa, miast i Polonii. Prace ofiarowane Profesorowi Władysławowi Ćwikowi w 40-lecie jego pracy twórczej*, pod red. J. Ciągwy i T. Opasa, Rzeszów 1998, s. 321–356; *Ze stosunków ustrojowych w późnośredniowiecznym Przemyśle*, [w:] *Parlamentaryzm i prawodawstwo przez wieki. Prace dedykowane Prof. Stanisławowi Płazie w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, red. J. Malęc, W. Uruszcak, Kraków, s. 271–282.

ry i Nowy Sącz¹⁸, a w woj. sandomierskim: Mielec, Łągów, Korczyna, Opatów, Busko, Zawichost, Ożarów, Radom, Brzozów¹⁹. W tym województwie przedmiotem opisu stały się także miasta położone nad środkowym Wisłokiem oraz w rejonie między Iłżanką, Kamienną i Wisłą, w prepozyturze kieleckiej i miasta nadwiślańskie²⁰ oraz w ziemi chełmskiej usytuowany Zamość²¹. Z województw ościennych objął eksploracją województwo

¹⁸ *Dzieje Proszowic w epoce piastowskiej i jagiellońskiej*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie”, z. 26, „Prace Historyczne”, nr 3, 1967, s. 21–51; *Z zagadnień szkolnictwa i stosunków kulturalnych Wolbromia w okresie staropolskim*, tamże, z. 59, „Prace Historyczne” 8, 1977, s. 129–141; *Miasta kresu muszyńskiego w okresie przedrozbiorowym*, „Przemyskie Zapiski Historyczne” 4–5, 1987, s. 7–34; *Tylicz. Ze studiów nad miastami i miasteczkami w rejonie osadnictwa łemkowskiego w okresie przedrozbiorowym*, [w:] *Łemkowie w historii i kulturze Karpat*, Rzeszów 1992, s. 183–198; *Granice osiadłości mieszczkańskich i właściciele gruntów oraz domów w Starym Sączu w świetle Metryki Józefińskiej i Franciszkańskiej*, „Rocznik Sądecki” XXI, s. 102–108; *Chrzanów na przełomie średniowiecza i czasów nowożytnych*, „Studia Historyczne” XXXIX, 1996, z. 4, s. 451–471; *Miasto Grybów w świetle inwentarza starostwa grybowskiego z 1762 r.*, „Rocznik Sądecki” XXV, 1997, s. 101–105; *Brzesko w świetle Metryki Józefińskiej* [w:] *Podróże po historii. Studia z dziejów kultury i polityki europejskiej ofiarowane Profesorowi Stanisławowi Grzybowskiemu*, red. F. Leśniak, Kraków 2000, s. 311–322; *Wacław II i Nowy Sącz*, „Rocznik Sądecki” XXX, 2002, s. 10–22.

¹⁹ *Początki miasta Mielca*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie”, z. 52, „Prace Historyczne” 7, 1974, s. 74–95; *Łągów okresie przedrozbiorowym*, „Rocznik Świętokrzyski” VII, s. 55–81; *Nieznana karta z dziejów Korczyny w XVIII wieku*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Rzeszowie”, z. 3/44, „Historia”, 1980, s. 53–64; *Opatów XIII–XVI w.*, „Studia Historyczne” XXVII, 1984, z. 2, s. 179–198; *Dzieje Buska w XII–XVI wieku*, „Studia Kieleckie” 47, 1985, 3, s. 7–24; *Zawichost. Z dziejów nadwiślańskiego miasta od XII do XVI stulecia*, [w:] *Studia i materiały z dziejów osadnictwa i gospodarki górnej Wisły w okresie przedrozbiorowym*, Warszawa 1990, s. 37–57; *Kartki z dziejów dawnego Ożarowa*, „Pamiętnik Sandomierski” III, 1997, s. 65–78; *Radom w okresie piastowskim i jagiellońskim*, [w:] *Radom. Lokacja miasta. Odkrywanie zamku*, Radom 2001, s. 9–21; *Przyczynki do dziejów miasta Radomia i szkolnictwa parafialnego w ziemi radomskiej w drugiej ćwierci XVI wieku*, [w:] *Heraldyka i okolice. Księga ofiarowana Profesorowi Stefanowi Krzysztofowi Kuczyńskiemu w 65 rocznicę urodzin*, Warszawa 2002, s. 491–499; *Przyczynek do dziejów Brzozowa w XVI–XVIII wieku*, [w:] *Historia. Społeczeństwo. Wychowanie*, red. J. Maternicki, M. Hoszowska, P. Sierżęga, Rzeszów 2003, s. 259–278.

²⁰ *Początki miast w rejonie środkowego biegu Wisłoka (Frysztak, Wielopole Skrzyńskie, Strzyżów, Czudec i Niebylec)*, „Rocznik Województwa Rzeszowskiego” 9, 1978, s. 101–123; *Urbanizacja rejonu między Iłżanką, Kamienną i Wisłą do końca XVI w.*, „Studia Kieleckie” 45/1, 1985; *Lokacje miast w prepozyturze kieleckiej*, „Pamiętnik Świętokrzyski”, 1991, s. 41–63; *Lokacje miast nadwiślańskich w XIII–XIV stuleciu*, „Pamiętnik Sandomierski” I, 1993, s. 21–48.

²¹ *Księga kaplicy Bractwa Literackiego z roku 1779 w kolegiacie zamojskiej*, „Analecta Cracoviensia” XXVII, 1995, s. 471–479.

ruskie²², a przede wszystkim dalej na wschód wysunięte województwo podolskie²³.

To właśnie w typowych dla nauki małych i średnich formach narracji Feliks Kiryk ujawnił najpełniej swój znakomity warsztat historyka, badacza historii w skali mikrospołeczności, na tym fundamencie budując szerszy ogląd rzeczywistości historycznej wyłaniający się z problematyki lokalnej. Posiadał umiejętność budowania syntez na bazie odkrywanych nieustannie zjawisk w ich różnorodnym kolorycie i odcieniach, gdy utrwał na kartach artykułów życie nawet na poziomie rodziny czy też poszczególnych osób. Owa „kacza” perspektywa umożliwiła mu opisanie takich kwestii, nieraz o wysokim wymiarze syntezy, jak związki gospodarcze i kulturalne naszych ziem z rejonem północno-wschodnich Węgier (dzisiejszej Słowacji)²⁴, gdy pisał o obecności Włochów w dawnym Krakowie²⁵, o wyjątkowym znaczeniu rzemiosła w małopolskich miastach górniczych i nowych zjawiskach w handlu małopolskim²⁶. Syntezą wysokiej próby pozostają tematy dotyczące zagubienia cech miejskich przez szereg ośrodków małopolskich²⁷, dalej – polityki gospodarczej i urbanizacyjnej Kazimierza Wiel-

²² *Mieszkańcy średniowiecznego Przeworska*, „Studia Historyczne” XLII, 1999, z. 4, s. 487–503; *Związki Lwowa z Krakowem w późnym średniowieczu*, [w:] *Lwów. Miasto, społeczeństwo, kultura. Studia z dziejów Lwowa*, t. II, pod red. H. W. Żalińskiego i K. Karolczaka, Kraków 1998, s. 9–39.

²³ *Księga przyjęć do prawa miejskiego w Kamieńcu Podolskim z lat 1723–1736 oraz 1740–1742*, [w:] *Kraków – Małopolska w Europie Środka. Studia ku czci Profesora Jana M. Małeckiego w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, pod red. K. Brońskiego, J. Purchli, J. Szpaka, Kraków 1996, s. 127–136; *Handel Kamieńca Podolskiego w późnym średniowieczu*, „Studia Historyczne” XLI, 1999, z. 4, s. 479–493; *Z dziejów późnośredniowiecznego Kamieńca Podolskiego*, [w:] *Kamieniec Podolski. Studia z dziejów miasta i regionu*, t. I, red. F. Kiryk, Kraków 2000, s. 67–109; *Miasto trzech nacji. Ze studiów nad późnośredniowiecznym Kamieńcem Podolskim*, „Roczniki Humanistyczne Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego” XLVIII, 2000, z. 2; *Cursus mille annorum. Prace ofiarowane Profesorowi Eugeniuszowi Wiśniewskiemu*, Lublin 2000, s. 205–221.

²⁴ *Związki handlowe i kulturalne miast małopolskich na Słowacji w XV i XVI wieku*, „Historické Študia” XLI, Bratislava, 2000, s. 9–33; *Sandecjana w Państwowym Archiwum Powiatowym w Lewoczy*, „Rocznik Sądecki” XXIV, 1996 s. 71–84; *Związki handlowe miast ziemi sanockiej z Bardiowem na przełomie średniowiecza i czasów nowożytnych*, „Przemyskie Zapiski Historyczne” 3, 1985, s. 7–17.

²⁵ *Przyczynek do historii Włochów w Krakowie*, [w:] *Polska, Prusy, Ruś. Rozprawy ofiarowane prof. zw. dr. hab. Janowi Powierskiemu w trzydziestolecie pracy naukowej*, pod red. B. Śliwińskiego, Gdańsk 1995, s. 85–89.

²⁶ *Rzemiosła i organizacje rękodzielnicze w małopolskich miastach górniczych*, „Teki Krakowskie” V, 1997, s. 65–70; *Nowe formy organizacji handlu w miastach polskich w XVI w.*, [w:] *Czas, przestrzeń, praca w dawnych miastach. Studia ofiarowane Henrykowi Samsonowiczowi w sześćdziesiątą rocznicę urodzin*, Warszawa 1991, s. 457–461.

²⁷ *Lokacje miejskie nieudane, translacje miast i miasta zanikłe w Małopolsce do połowy XVI stulecia*, „KHKM”, 1980, z. 3, s. 373–384.

kiego²⁸, kwestii infiltracji Żydów do miast małopolskich do końca XVI wieku²⁹, czy też ocenie dokonania historiografii miejskiej w sprawie przeszłości regionu dzisiejszej Kielecczyny³⁰.

Podstawę dorobku w życiu każdego uczonego tworzą jednak monografie, wydawnictwa książkowe, które wyznaczają nowe kierunki badań i opisują najważniejsze dokonania, słowem świadczą o sylwetce naukowej danego twórcy. Doczekały się one wielu recenzji. Za niemal młodzieńczą pracę należy uznać najpełniejszą monografię wybitnego dygnitarza czasów króla Kazimierza Jagiellończyka, jego kanclerza a później wojewody sandomierskiego i kasztelana krakowskiego, Jakuba z Dębna³¹. Wkrótce potem pięknie wydane zostało istotne dzieło (i ciężkie dzięki metalowej i skórzanej okładce), mianowicie monografia krakowskiego rzemiosła metalowego³², a już daleko skromniej analiza rzemiosła krzeszowickiego³³. Za najdojrzalsze monografie z głównego nurtu zainteresowań Kiryka należy uznać dwie części poświęcone urbanizacji Małopolski. Można z nich (i artykułu) odtwarzać naukowo udowodnione metryki miast okresu do niemal schyłku XVI stulecia³⁴. Do owych dociekań należy dołączyć przyczynek, ale jakże ważny z punktu widzenia nauk pokrewnych, czyli rzecz o braci lekarskiej i aptekarskiej Sandomierza³⁵, a także bardziej popularne uję-

²⁸ *Polityka miejska Kazimierza Wielkiego w Małopolsce*, [w:], *Problemy dziejów i konserwacji miast zabytkowych. Materiały II Sympozjum miast kazimierzowskich w Radomiu i Kazimierzu Dolnym 23 września 1988 r.*, Radom–Kazimierz Dolny 1990, s. 11–22.

²⁹ [Z. F. Leśniak i e m], *Skupiska żydowskie w miastach małopolskich do końca XVI wieku*, [w:] *Żydzi w Małopolsce. Studia z dziejów osadnictwa i życia społecznego*, red. F. Kiryka, Przemysł 1991, s. 13–36.

³⁰ [Z. J. Małeckim] *Dzieje gospodarczo-społeczne Kielecczyny w dobie feudalizmu*, [w:] *Dzieje Kielecczyny w historiografii Polski Ludowej. Stan i program badań. Materiały z sesji naukowej Kielce 6–7 maja 1977*, red. Z. Gułdon, Kielce 1977, s. 37–63.

³¹ *Jakub z Dębna na tle wewnętrznej i zagranicznej polityki Kazimierza Jagiellończyka*, Wrocław 1967. Poprzedzona została artykułem: *Działalność gospodarcza i kulturalna Jakuba z Dębna*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie”, z. 20, „Historia”, 1965, s. 31–66.

³² *Cechowe rzemiosło metalowe [w Krakowie]. Zarys dziejów do 1939 r.*, Warszawa–Kraków 1972.

³³ [Z. U. Kryształowicz], *Rzemiosło krzeszowickie na tle dziejów wsi i miasta. W stulecie powstania Cechu Rzemiosł Różnych w Krzeszowicach 1885–1985*, Krzeszowice 1986.

³⁴ *Rozwój urbanizacji Małopolski XIII–XVI w. Województwo krakowskie (powiaty południowe)*, Kraków 1985; *Urbanizacja Małopolski. Województwo sandomierskie XIII–XVI wiek*, Kielce 1994; Za dopełnienie (a w zasadzie wstęp) owego nurtu należy uznać monograficzną pracę poświęconą urbanizacji Lubelszczyzny: *Z badań nad urbanizacją Lubelszczyzny w dobie jagiellońskiej*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie”, z. 43, „Prace Historyczne”, nr 6, 1972, s. 93–167.

³⁵ *Lekarze i aptekarze sandomierscy z przełomu XVI i XVII stulecia*, Sandomierz 1987.

cia dziejów średniowiecznych Uniwersytetu Krakowskiego³⁶ oraz biografie Kazimierza Wielkiego i Ludwika Węgierskiego³⁷.

Temperament naukowy profesor ujawnił także w edycjach źródeł historycznych. Już najwcześniejsza, obficie obesłana recenzjami, mianowicie rejestr przyjętych do obywatelstwa miejskiego Bochni z lat 1531–1656, wydobyła jego niemal przyrodzone cechy – intuicję badawczą, niespożytą energię, ogromną pracowitość, rzetelność i skrupulatność³⁸. Do tego nurtu należy zaliczyć jeszcze rejestry dokumentów Archiwum Kapituły Sandomierskiej³⁹.

Poza badaniami społeczeństw miejskich kolejną ważną dziedziną badań Kiryka jest biografistyka. Towarzyszyła mu niemal od początku drogi naukowej, już od wspomianej pracy doktorskiej o Jakubie z Dębna, i przybierała formy zarówno monografii, jak też nade wszystko postać syntetycznych biogramów osób żyjących w średniowieczu. Publikowane były obficie w *Polskim słowniku biograficznym* – najwięcej w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych. Przedmiotem swoich zainteresowań nie czynił na ogół osób najważniejszych w państwie, poza może Jakubem z Sienna, dyplomata, sekretarzem królewskim i arcybiskupem gnieźnieńskim, Kazimierzem (Kaźkiem) II, księciem cieszyńskim i głogowskim, namiestnikiem Górnego i Dolnego Śląska, Piotrem Kurozweckim, marszałkiem dworu królewskiego, podskarbisem koronnym, kasztelanem sandomierskim, Mikołajem Lanckorońskim (Marszałkowicem), marszałkiem królestwa polskiego, Spytkiem z Melsztyna, kasztelanem bieckim, Piotrem z Fałkowa, podkanclerzym królewskim i biskupem krakowskim. W biogramach zajął się niektórymi reprezentantami rodziny Kmitów, Kolów, Komorowskich, Kuropatów, Kurozweckich, Lanckorońskich, Melsztyńskich, Odrowążów, Oleśnickich, Sienieńskich i innymi⁴⁰. I tu trud rozpoznania źródłowego oraz przygotowania życiorysów był daleko większy.

³⁶ *Nauk przemożnych perła*, Kraków 1986.

³⁷ *Wielki król i jego następca*, Kraków 1992.

³⁸ *Księga przyjęć do praw miejskiego w Bochni 1531–1656*, wyd. F. Kiryk, Wrocław 1979.

³⁹ *Pergaminy Archiwum Kapituły sandomierskiej*, wyd. F. Kiryk, Sandomierz 2002.

Zob. też. *Dokument lokacyjny Sanoka*, wyd. F. Kiryk, Przemyśl 1992.

⁴⁰ Jakub z Szadka, Jan z Targowisk, Jan z Wodzisławia, Kazimierz (Kazek), książę zatorski, Kierdej Jan (Hryćko) z Pomorzan, Kmita Andrzej z Wiśnicza i Sobienia, Kmita Dobiesław z Sobienia i Wiśnicza, Kmita Jan (Sobieński zwany Noskiem), Kobyłański Jan z Kobyłan, Kola Jan z Dalejowa, Kola Mikołaj, Kola Paweł, Komorowski Mikołaj, Komorowski Piotr Kuropatwa Jan z Łańcuchowa, Kuropatwa Stanisław z Łańcuchowa, Kurozwecki Piotr z Kurozwek, Kurozwecki Stanisław (Krzepicki), Lanckoroński Stanisław, Lasocki Michał, Małgorzata, księżna zatorska, Marcin ze Skotnik, Marcin z Wrocimowic (Chorażyc), Mediolański Piotr, Melsztyński Jan, Melsztyński Spyttek, Mężyk Jan, Odrowąż Andrzej, Odrowąż Eustachy, Odrowąż Jan I, Odrowąż Jan II, Odrowąż Paweł, Odrowąż Piotr, Oleśnicki Andrzej, Oleśnicki Dobiesław, Piotr z Fałkowa (Szyrzyk), Piotr z Próchnika, Piotr z Waszmun-

W osobnych artykułach zajął się polihistorem Janem Długoszem i jeszcze raz Jakubem z Dębna⁴¹ oraz postacią św. Kingi⁴². Nie została natomiast wydrukowana praca nad Behemem, ale Feliks Kiryk zaproponował KAW-owi w Krakowie reprint zabytku *Codex pictoratus* Baltazara Behema. Po jego wykonaniu został przez władze państwowe przekazany, jako główny dar, papieżowi Janowi Pawłowi II w czasie jego trzeciej wizyty w Polsce. Wyjątkowe miejsce zajmuje opis dziewiętnastowiecznych losów zasłużonej dla Krakowa rodziny przedsiębiorców Zieleniewskich⁴³. Więcej miejsca poświęcił ostatnio jednemu z prekursorów naukowego spojrzenia na historię regionalną – profesorowi Uniwersytetu Lwowskiego, Ksaweremu Lisce⁴⁴, a także postaci zasłużonego dla Starego Sącza historyka regionalisty, Wiktora Bazieliha⁴⁵. Z osobistych doświadczeń wywiedzione zostały charakterystyki jego profesorów (Józefa Garbacika, Ignacego Zarębskiego) i współpracowników (Alicji Falniowskiej-Gradowskiej, Mariana Tyrowicza, Stefana Mateszewa), zatrudnionych w dzisiejszej Akademii Pedagogicznej w Krakowie⁴⁶ oraz dzieje jej Instytutu Historycznego⁴⁷. Warto nadmienić, iż zorga-

towa, Próchnicki Mikołaj, Przekora Jakub, Sienieński Andrzej, Sienieński Jan, Sienieński Wiktoryn, Sienieński Zbigniew oraz biogramy rzemieślników krakowskich XIX i XX w. – Oremus Jan Gwalbert, Oremus Władysław. Lata 1964–1985 i 1996: *Polski słownik biograficzny*, t. X (1962–64), XII (1967); XIII (1967–1968); XVI (1971); XIX–XX (1974–1975); XXIII–XXIV (1978–1979); XXVI (1981); XXVIII (1985); XXXVII (1996).

⁴¹ *Sandomierz w czasach Długosza*, [w:] *Jan Długosz w pięćsetną rocznicę śmierci. Materiały z sesji (Sandomierz 24–25 V 1980)*, red. F. K i r y k, Olsztyn 1983, s. 9–30; *Długosz a Jakub z Dębna*, tamże, s. 45–50.

⁴² *Sądecka Pani*, „Rocznik Sądecki” XXVII, 1999, s. 9–19.

⁴³ [Z. H. Ż a l i ń s k i m] *Zieleniewscy. Z dziejów kształtowania się burżuazji krakowskiej*, [w:] *Dzieje burżuazji w Polsce. Studia i materiały*, t. III, red. R. K o ł o d z i e j c z y k, Wrocław 1983.

⁴⁴ *Ksawery Lisce. U źródeł naukowej regionalistyki polskiej*, „Małopolska” IV, 2002, s. 91–98.

⁴⁵ *Wiktor Bazieliha historiograf Starego Sącza*, „Małopolska” V, 2003, s. 121–129.

⁴⁶ *Mediewistyczne badania Józefa Garbacika*, „Konspekt” 2003, nr 14/15, s. 40–91; *Ignacy Zarębski – historyk polskiego humanizmu*, tamże, s. 30–31; *Alicja Falniowska-Gradowska. W czterdziestolecie pracy twórczej na niwie historycznej*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie”, z. 203, „Prace Historyczne” 20, 1999, s. 7–10 oraz wspomnienia pośmiertne o Ignacym Zarębskim (1975), Stefanie Mateszewie (1985, 1987) i Marianie Tyrowiczu (1991). Zob. też: [z M. Wilczyńskim, J. Ciecielągim] *Amicorum dona: studia dedykowane Profesorowi Stefanowi Skowronkowi w siedemdziesięciolecie urodzin*, Kraków 1998.

⁴⁷ *Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Krakowie w pierwszym piętnastoleciu rozwoju 1946–1961*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie”, z. 20, „Historia”, 1965, s. 82–126, 171–189; [z H. Ż a l i ń s k i m], *Instytut Historii*, [w:] *Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie w l. 1946–1981*, red. Z. R u t a, Kraków 1981, s. 119–146; *Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Krakowie w 40 roku działalności*, oprac. F. K i r y k, Kraków 1986.

nizował i kieruje od kilkunastu lat w ramach Instytutu Historii Akademii Pedagogicznej w Krakowie Pracownią Biografistyki Historycznej, w której powstały tysiące biogramów, publikowane w *Szkolnym słowniku biograficznym* (Kraków 1996), w części biograficznej *Wielkiej historii Polski* i w złożonym do druku w Ossolineum we Wrocławiu *Małym słowniku biograficznym*. Sam też napisał ich kilkaset. Jeden z głównych twórców *Encyklopedii Krakowa*, zarówno koncepcji, jak też obudowy autorskiej dzieła.

Doświadczenie badawcze i talent organizacyjny profesor Kiryk wykorzystał w trudnej dziedzinie redagowania monografii dziejów miejscowości i okolic. Zawsze bardzo solidnie skonstruowane, nasycone wiedzą, opatrzone najwyższej próby warsztatem naukowym, dokumentami, zadziwiają tak pod względem ilości (40), jak i kształtu edytorskiego. Na to osiągnięcie złożyły się lata pracy, kontaktów nie tylko ze źródłami w archiwach i bibliotekach naukowych, ale także z ludźmi tworzącymi elity kulturalne w środowiskach lokalnych. Nie byłoby autentycznego sukcesu bez rozpoznania potrzeb w terenie, zaangażowania zespołów miłośników regionu, którzy nierzadko dokładali się do niego pisząc fragmenty do tychże monografii. Ich trzon tworzyli historycy na ogół doświadczeni i kompetentni w opisywaniu dziejów miejscowości, problemów lokalnych, zajmujący się na co dzień dziejami politycznymi, gospodarczymi, społecznymi, znawcy problematyki wyznaniowej i oświatowej, urbaniści, historycy sztuki i kultury, geografowie, socjologowie, archeolodzy itd. Połączenie ich w zespół, zapanowanie nad różnymi usposobieniami badawczymi, upodobaniami, stylem narracji udawało się Feliksowi Kirykowi z godną podziwu konsekwencją. Do niego należało zadbanie o ujednoczenie tekstów i dotrzymanie podstawowych warunków obowiązujących w nauce, jak terminowość i jakość artykułów składających się obszerną zwykle całość, a szerzej ujmując – przejście drogi od podjęcia tematu, poprzez zgromadzenie zespołu redakcyjnego, oczekiwanie na teksty, właściwą pracę redakcyjną, do wydania dzieła, opisu dziejów miejscowości z jej okolicami.

Panuje powszechna opinia, że monografie wydawane przez Kiryka cechują się wysokim poziomem edytorskim i piękną szatą graficzną. Ostateczny kształt dzieła w dużym stopniu zależał od możliwości finansowych, a te środki, co warto podkreślić, przekazywane przez władze, pochodziły niemal w całości z wartości wypracowywanych przez społeczności lokalne. Ale też one właśnie wyrażały zapotrzebowanie na książki, które po ukazaniu się drukiem cieszyły się sporą popularnością, były kupowane i czytane w regionie. Współpraca z decydentami i fundatorami układała się na ogół dobrze, podobno najlepiej ze środowiskiem nowosądeckim, ale pomyślnie również z mieleckim, sandomierskim i kilkoma innymi. Inicjatywom wydawniczym towarzyszyły często sesje naukowe, czasem jako inspiracja dzieła, a kończyła jego zakończenie uroczysta pro-

mocja. Stanowiła zwykle święto dla pasjonatów historii i ludzi kultury w regionie. Niewiele jest przesady w twierdzeniu, że długo jeszcze nie pojawi się historyk o takim dorobku redakcyjnym w badaniach regionalnych, co Feliks Kiryk. I w kolejnym, iż nie ma współcześnie większej miejscowości w województwie małopolskim i podkarpackim, której nie dotyczyłyby książki pod jego redakcją.

Żmudną drogę przez regiony z książkami o ich przeszłości, ten flirt z małymi ojczyznami, Feliks Kiryk jako ich redaktor (często w latach początkowych jako współredaktor) rozpoczął w 1974 r. od *Dąbrowy Tarnowskiej*, pisząc do niej dzieje stolicy miast regionu w epoce przedrozbiorowej⁴⁸. Potem, jeszcze w latach siedemdziesiątych, przysły monografie trzech miast górniczych: Sławkowa, Olkusza i Bochni; do każdej z nich wniósł wkład autorski, opisując dzieje średniowieczne (Sławków), zarys dziejów osadnictwa i miast regionu olkuskiego, rzemiosło, rolnictwo, oświatę i kulturę w Olkuszu w okresie staropolskim, dzieje Bochni i innych miast regionu do połowy XVII w.⁴⁹ Monumentalne, kilkutomowe monografie zostały wydane dla największych i najbardziej znaczących miast małopolskich (poza Krakowem), dla Tarnowa (1981–1987), Mielca (1984–1994), Nowego Sącza (1992–1996), Sandomierza (1993), Rzeszowa (1994–2001)⁵⁰. Jednotomowe, ale obszernie dotyczyły także Dębicy (1995), Sanoka (1995) i stolicy sejmikowej – Proszowic (2000). Napisał do nich ważne fragmenty ich historii, a to: początki osady i miasta Dębicy⁵¹, dzieje średniowieczne Proszowic⁵², początki miasta, życie gospodarcze, mieszkańcy, stołeczność miasta w okresie średniowiecza (Nowy Sącz)⁵³, dzieje Tarnowa⁵⁴, Mielca⁵⁵ i miast tych regionów do połowy XVII w., rozwój przestrzenny, rzemiosło,

⁴⁸ *Dąbrowa Tarnowska. Zarys dziejów miasta i powiatu*, red. F. Kiryk, Z. Ruta, Warszawa–Kraków 1974.

⁴⁹ [Z J. Zgrzebnicką], *Sławków*, red. F. Kiryk, Kraków 1975; [z R. Kołodziejczykiem], *Dzieje Olkusza i regionu olkuskiego*, t. I, red. F. Kiryk, R. Kołodziejczyk, Warszawa–Kraków 1978; *Bochnia. Dzieje miasta i regionu*, red. F. Kiryk, Z. Ruta, Kraków 1980; zob. też: *Bochnia. Dzieje miasta i regionu. Suplement*, red. F. Kiryk, Kraków 1987.

⁵⁰ *Dzieje Rzeszowa*, t. I: *Rzeszów od najdawniejszych czasów do I rozbioru*, t. II: *Rzeszów w czasach zaborów i niewoli (1772–1918)*, t. III: *Rzeszów w okresie międzywojennym i okupacji (1918–1944)*, red. F. Kiryk, Rzeszów 1994, 1998, 2001.

⁵¹ *Dębica. Zarys dziejów miasta i regionu*, red. J. Buszko, F. Kiryk, Kraków 1995.

⁵² *Proszowice. Zarys dziejów do 1939 roku*, red. F. Kiryk, Kraków 2000.

⁵³ *Dzieje miasta Nowego Sącza*, t. I, red. F. Kiryk, Warszawa–Kraków 1992; t. II, red. F. Kiryk, S. Płaza, Kraków 1993; t. III, red. F. Kiryk, Z. Ruta, Kraków 1996.

⁵⁴ *Tarnów. Dzieje miasta i regionu*, t. I–II, red. F. Kiryk, Z. Ruta, Tarnów 1981–1987.

⁵⁵ *Mielec. Dzieje miasta i regionu*, red. F. Kiryk, Mielec 1984; *Mielec. Studia*

handel, rolnictwo i mieszkańcy Sandomierza w epoce nowożytnej⁵⁶, lokację, terytorium i zabudowę, rzemiosło, handel, rolnictwo, mieszkańcy, stosunki kościelne i stołeczność Sanoka w okresie przedrozbiorowym⁵⁷. Napisał jeszcze artykuły i zredagował monografie miast podkarpackich: Rymanowa, Krynicy, Starego Sącza, Suchej Beskidzkiej, Limanowej⁵⁸, zachodniej części dawnego województwa krakowskiego i pogranicza śląskiego: Siewierza i okolicy, Trzebinia, Kłobucka, ponownie Sławkowa⁵⁹ i jedną z najpiękniej wydanych książek, mianowicie dzieje Częstochowy w okresie staropolskim⁶⁰. Były i niepowodzenia, np. dotąd nie wydana (od 10 lat) monografia Tarnobrzega. Przenosząc się na wschód od Małopolski, najpoważniejszym przedsięwzięciem jawi się przede wszystkim opis terytorium, zabudowy, mieszkańcy, władz miejskich, życia gospodarczego i kulturalnego oraz stosunków wyznaniowych w redagowanej przez niego historii Przemyśla⁶¹. Z awizowanych wyżej zainteresowań Kiryka woj. podolskim, rozpoczęte zostały w 2000 r. studia nad Kamieńcem Podolskim i regionem⁶². Nawiązał kontakty naukowe z uniwersytetem lwowskim, a także kamienieckim i skierował zainteresowania badawcze wielu na problematykę wschodnich ziem dawnej Rzeczypospolitej.

Niezwykłym jak na uczonego o takim doświadczeniu badawczym, są także pochylenia nad najmniejszymi ojczyznami, regionami wiejskimi. Z dość wczesnych sentymentów zrodziła się monografia Rudawy z artykułem poświęco-

i materiały z dziejów miasta i regionu, t. II–III, red. F. K i r y k, Mielec 1988–1994. W tym ostatnim tomie napisał artykuły dotyczące lokacji, a także rozwoju przestrzennego miasta w początkach rządów austriackich.

⁵⁶ *Dzieje Sandomierza*, t. II: XVI–XVIII w., cz. 1–3, Warszawa 1993.

⁵⁷ *Sanok. Dzieje miasta*, red. F. K i r y k, Kraków 1995.

⁵⁸ *Rymanów. Dzieje miasta i Zdroju*, red. F. K i r y k, Rzeszów 1985 (napisał tam artykuły o Rymanowie do schyłku XVIII w. i w okresie międzywojennym); *Krynica*, red. F. K i r y k, Kraków 1994; *Historia Starego Sącza*, t. II, red. F. K i r y k, Kraków 1995; *Sucha Beskidzka*, red. J. H a m p e l, F. K i r y k, Kraków 1998; *Limanowa. Dzieje miasta*, t. I: 1565–1945, red. F. K i r y k, Kraków 1999.

⁵⁹ *Siewierz, Czeladź, Koziegłowy. Studia i materiały z dziejów Siewierza i księstwa siewierskiego*, Katowice 1994 (w nim własny artykuł na temat dawnej przeszłości miast ziemi siewierskiej); *Trzebinia. Zarys dziejów miasta i regionu*, pod red. F. K i r y k a, Kraków 1994; *Kłobuck. Dzieje miasta i gminy (do roku 1939)*, red. F. K i r y k, Kraków 1998; *Dzieje Sławkowa*, red. F. K i r y k, Kraków 2001 (z artykułem o średniowiecznej przeszłości miasta).

⁶⁰ *Częstochowa. Dzieje miasta i Klasztoru Jasnogórskiego*, t. I: *Okres staropolski*, red. F. K i r y k, Częstochowa 2002. Zredagował również monografię leżącego na Kielecczyźnie Opatowa (*Opatów. Materiały z sesji 700-lecia miasta*, red. F. K i r y k, Sandomierz 1985).

⁶¹ *Dzieje Przemyśla*, t. II (1340–1772), cz. I: *U schyłku średniowiecza*, red. F. K i r y k, Przemyśl 2003.

⁶² *Kamieniec Podolski. Studia z dziejów miasta i regionu*, t. I, red. F. K i r y k, Kraków 2000.

nym jej dziejom staropolskim⁶³. Z późniejszych zaś inspiracji artykuł na temat dziejów wsi z regionu gminy Nowy Targ⁶⁴. Dzieje społeczno-gospodarcze i parafii Wierzchosławice napisane z F. Sikorą to także pomysł na artykuł i realizacja w postaci książki⁶⁵. Regionalizm był również przedmiotem opublikowanych ostatnio teoretycznych i metodologicznych rozważań Feliksa Kiryka. Dostrzegł jego osiągnięcia, ale i niedomagania, sformułował postulaty na przyszłość. O uznanie za pełnoprawne z innymi kierunkami rozwoju sztuki historycznej badań mikrohistorycznych osadzonych głęboko na gruncie regionalizmu zabiegał nieustannie, m.in. wykraczając z prezentacją regionalistyki historycznej na szersze forum (konferencja w Brnie, 1976 r.)⁶⁶.

Redagowane przez niego monografie wielokrotnie były przedmiotem recenzji naukowych, przybliżających zainteresowanym ich problematykę. Sporządzali je zarówno historycy doświadczający na swej drodze życiowej zetknięcia z historią regionalną, jak też miłośnicy regionów, poszukujący wytrwale odpowiedzi na kwestie związane z przeszłością miast i wsi małopolskich⁶⁷. Równie doborowy zastęp, głównie historyków społeczno-gospodarczych dawnej Polski, ujawnił się w postaci recenzentów książek, ważniejszych artykułów naukowych⁶⁸ i wydawnictw źródłowych⁶⁹.

⁶³ Rudawa. *Z dziejów wsi podkrakowskiej (do 1945 r.)*, red. F. Kiryka, Kraków 1983.

⁶⁴ *Czarny Dunajec i okolic. Zarys dziejów do roku 1945*, pod red. F. Kiryka, Kraków 1997; [z B. Górzem] *U podnóża Gorców. Wczoraj i dzisiaj wsi podhalańskich Gminy Nowy Targ*, red. F. Kiryka, B. Górz, Nowy Targ 1999.

⁶⁵ *Wierzchosławice. Dzieje wsi i gminy*, pod red. F. Kiryka i Z. Ruty, Kraków 1994.

⁶⁶ *Badania regionalne w Małopolsce*, „Małopolska” II, 2000, s. 9–22; *Osiągnięcia i niedomogi regionalistyki historycznej*, [w:] *Pytania o średniowiecze*, red. W. Fałkowski, Warszawa 2001, s. 223–235; referat pt. *Regionalistyka historyczna w badaniach naukowych i praktyce dydaktycznej* na konferencji naukowej w Brnie (Czechy, 1976). Zob. też: *Porozmawiajmy o regionalizmie*, Nasz Ruch Społeczny, Kraków 1969, s. 7.

⁶⁷ A. Fitowa, J. Kowal (*Dąbrowa Tarnowska*); S. Świętek (*Sławków; Olkusz*); J. Jaros (*Olkusz*); J. Krukowski, A. Wyrobisz, K. Dziwik (*Bochnia*); J. Ryś, Z. Guldon, J. Jarowiecki, S. Majewski, C. Brzoza, T. Gąsowski, A. Kliś (*Tarnów*); J. Łojko (Jan Długosz, *Sandomierz*); P. Szczaniecki, Z. Guldon, Z. Ruta (*Mielec*); J. Długosz, Z. Ruta (*Nowy Sącz*, t. II); J. Długosz (*Krynica*); A. Bonusiak (*Mielec*, t. III); R. Witalec (*Dębica*); G. Zamojski (*Sanok*); J. Andrusikiewicz (*Czarny Dunajec*).

⁶⁸ M. Biskup (*Jakub z Dębna*); J. Sztetyło (*Cechowe rzemiosło metalowe*); R. Szczygieł (*Urbanizacja Lubelszczyzny; Urbanizacja województwa krakowskiego*); U. Łydowska-Sowina (*Szlachta w Bochni*); Z. Ruta (sesja „Grzegorz z Sanoka”); P. J. Walter (*Nauk przemożnych perła*); M. Wilczyński (*Lekarze sandomierscy*); Z. Guldon (*Urbanizacja województwa sandomierskiego*).

⁶⁹ Z. Guldon, M. Horn, U. Łydowska-Sowina, J. Szymański, R. Rosin, K. Dziwik (*Księga przyjęć do Bochni*).

Przedstawiony dorobek współgrał z osiągnięciami znaczącymi kolejnymi stopniami naukowymi uzyskiwanymi w zupełnie młodym wieku. Od zarania związany z macierzystą uczelnią, na niej osiągnął magisterium w 1956 r. i jako niepełna 28-letni uczyń doktorat w 1961 r., zaś ważny próg habilitacji przekroczył w r. 1974. Równie szybko przyszła profesura nadzwyczajna (w 1981 r.) i zwyczajna w r. 1989 r. Zwieńczeniem tych tytułów, zwłaszcza jako badacza kresów wschodnich, był doktorat honorowy Uniwersytetu Lwowskiego (z legitymacją bodajże nr 2) uzyskany w roku 1998. Horyzonty badawcze poszerzał poprzez wyjazdy zagraniczne, dzięki przyznanym stypendiom do Pragi, Bratysławy, Bardiowa, Koszyc (lata 1959, 1961, 1972), Budapesztu (1967), Wiednia (1989) i wielokrotnie do Lwowa (od 1986 r.). Działalność naukową umiejętnie łączył z wysokimi stanowiskami w hierarchii uczelnianej, przechodząc od stanowiska wicedyrektora Instytutu Historii (z przerwami w latach 1970–1989) do stanowisk prorektora (1986–1989) i wreszcie rektora dwóch kadencji (1993–1999) Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie. Nawiasem mówiąc był inicjatorem zmiany nazwy uczelni na Akademię Pedagogiczną. Wielokrotnie wyróżniany odznaczeniami resortowymi i państwowymi.

Profesor Feliks Kiryk jest przede wszystkim historykiem mediewistą. W swych badaniach zajmującym się głównie dziejami miast i szkolnictwa średniowiecznego oraz biografistyką, ale też niejednokrotnie dopowiada i wnosi wiele ważkich elementów z epoki nowożytnej. Posiada jak rzadko kto umiejętność analizy i syntezy historycznej, rzetelność w badaniach, otwarty umysł, a w pismach ujawnia żywą narrację i umiejętność koncentracji. Dysponujący przy tym gruntowną znajomością języka łacińskiego, ale też niemieckiego, rosyjskiego, ukraińskiego i słowackiego, był i jest zdolny podejmować tematy trudne zarówno w historii Polski, jak i krajów ościennych. Jednak najbardziej ukochaną przez niego dziedziną pozostaje Małopolska, a zwłaszcza województwo krakowskie.

Za swoich mistrzów sam uznał profesorów Karola Buczka, Zofię Budkową, Józefa Garbacika, Henryka Samsonowicza i Mariana Biskupa. Współpracował i współpracuje z najwybitniejszymi koryfeuszami nauki, jak Gerardem Labudą, Janem M. Małeckim, Jerzym Wyrozumskim, Stanisławem Litakiem, Stanisławem i Ireną Kurasiami, Józefem Szymańskim, Ryszardem Szczygłem, Andrzejem Wyczańskim, Andrzejem Wyrobiszem, Benedyktem Zientarą, Jerzym Strzelczykiem, Tomaszem Jasińskim, Stanisławem Płazą, Wacławem Urbanem, Alicją Falniowską-Gradowską, Janem Kracikiem, Alojzym Zieleckim, Krzysztofem Baczkowskim, Stanisławem Grzybowskim, Zenonem Guldonem, Janem Powierskim, Władysławem Ćwikiem, Stefanem Krzysztofem Kuczyńskim, Zygmuntem Rutą i innymi⁷⁰.

⁷⁰ Udział w księgach pamiątkowych i jubileuszowych swych przyjaciół i współpracowników naukowych tworzy zacne grono, do którego należą: H. Samsonowicz (1991); J. Wyro-

Dorobił się zastępu uczniów, z których wielu już jest profesorami i samodzielnymi pracownikami nauki, jak: Zdzisław Budzyński, Jerzy Motylewicz, Mieczysław Adamczyk z Wrocławia, Henryk Mierzwiński, Edward Różycki, Franciszek Leśniak, Zdzisław Noga, Jerzy Rajman i Waldemar Kowalski. Nie sposób wymieniać jego doktorantów, a tym bardziej magistrantów. Długa jest lista osób, które spotykały się na organizowanych przez Feliksa Kiryka przez kilkanaście lat nieformalnych zebraniach doktorskich w Instytucie Historii Dawnej WSP w Krakowie. W zasadzie nie było nikogo, szczególnie z terenu Małopolski, by zajmując się historią średniowiecza, historią regionalną i biografistyką, nie zetknął się chociaż raz z profesorem Kirykiem. Przez lata uzbierało się zatem pokaźne grono osób, które profesorowi zawdzięczają bardzo dużo.

Organizatorski talent, umiejętność pracy zespołowej i kreatywność, cechy przywódcze, ujawniały się nie tylko w trakcie opracowań redakcyjnych. W życiu naukowym spełniał się także poprzez konferencje, sympozja, kolokwia i seminaria. Odgrywał i odgrywa na nich zawsze ważną rolę, organizuje je, prowadzi im, przedstawia referaty a nader często uczestniczy w dyskusjach, zwracając uwagę na istotne, czasem kontrowersyjne elementy. Wiele z nich przynosiło plon w zakresie badań regionalnych, ich uczestnicy spotykali się na nich i wymieniali doświadczenia w zakresie sposobów opracowywania dziejów miast i wsi, chociażby tak jak na sesji w Przemyślu (1976) poświęconej regionalistyce. Żeby nie sięgać w zbyt odległą przeszłość przypomnę tylko, że wiele konferencji stanowiło zaczyn pod przyszłe monografie i studia (Opatów, Rzeszów, Nowy Sącz, Kraków, Siewierz, Sandomierz itd.) lub ich pokłosie⁷¹. W problematyce regionalistycznej współpracował z najpoważniejszymi instytucjami historycznymi, jak Instytutami Historii PAN w Warszawie i Krakowie (gdzie wygłaszał referaty), PAU w Krakowie, instytutami historii wielu najważniejszych uczelni, na czele z Uniwersytetem Warszawskim, Uniwersyteciem Jagiellońskim, a ostatnio Politechniką Krakowską.

Od początku drogi naukowej Feliks Kiryk dał się poznać jako aktywny działacz Polskiego Towarzystwa Historycznego, organizacji grupującej miłośników historii nie tylko wśród ludzi nauki, ale też nauczycieli pracujących w terenie. Jeszcze jako młody uczoney stykał się działaczami Towarzystwa, czy to osobiście, czy też poprzez piśmiennictwo, dość przypomnieć jego sprawozdania z działalności Krakowskiego Oddziału PTH, czy też w skali ogólnopolskiej

zumski (1995); J. Powierski (1995); J. M. Małecki (1996); W. Ćwik (1998); J. T. Frazik, S. Marcinkowski, R. Kołodziejczyk, S. Płaza, A. Falniowska-Gradowska (1999); S. Grzybow-ski, H. Samsonowicz, E. Wiśniewski (2000); S. K. Kuczyński, S. Litak (2002).

⁷¹ Udział w konferencjach naukowych m.in.: Gorlice (1964); Łańcut (1966); Chęciny (1975); Przemyśl (1976); Kielce (1977); Sanok (1980); Sandomierz (1980); Opatów (1985); Kraków (*Żydzi w miastach małopolskich*, 1991).

z sekcji dydaktycznych oddziałów PTH (1957–1962). Inspirował i sprawował opiekę nad tworzonymi w terenie (Przemyśl, Nowy Sącz) oddziałami Towarzystwa. Był przez kilkanaście lat opiekunem Stacji Naukowej PTH w Przemyślu, w której wyrosli tacy uczeni jak Zdzisław Budzyński, Jerzy Motylewicz i Stanisław Stępień. Czynn timer uczestniczył w cyklicznych zjazdach historyków polskich, prezentując na nich problematykę regionalną, czy też organizując dyskusję nad nią w odpowiednich sekcjach. Obecnie, wiceprzewodniczący Polskiego Towarzystwa Historycznego, organizuje w Krakowie w 2004 r. Powszechny Zjazd Historyków⁷². Był aktywnym działaczem Towarzystwa Wiedzy Powszechnej i długoletnim wiceprzewodniczącym Rady Naukowej przy Zarządzie Wojewódzkim TWP w Krakowie w latach 70. i 80.

Nieoceniona jest działalność Feliksa Kiryka w terenie. Od lat towarzystwa regionalne zabiegają i otrzymują jego wykłady, odczyty, czują jego obecność w regionalnym ruchu naukowym. Wiele by pisać o jego kontaktach z setkami miłośników „małych ojczyzn”, także z animatorami ruchu regionalistycznego, skupionymi w regionalnych towarzystwach społeczno-kulturalnych. Jako syn chłopski nie zapominał o swych korzeniach, także w pracy naukowej, organizacyjnej i dydaktycznej na uczelni posiadającej po dziś dzień jeden z najwyższych odsetków młodzieży studenckiej podobnego pochodzenia⁷³. Nie czas i miejsce aby się nad tym szerzej rozwodzić.

To dzięki jego zabiegom i ludziom oddanym sprawie „Rocznik Sądecki”, z chwilą objęcia przez niego redakcji naczelnej w roku 1992, stał się jednym z najlepszych a może i najlepszym w Polsce czasopismem regionalnym. Jest wydawany regularnie co rok i zamieszcza najważniejsze z punktu widzenia potrzeb lokalnych Sądeckizny artykuły, materiały, komunikaty, recenzje, biografistykę, kronikę itd. z różnych dziedzin życia naukowego i kulturalnego, ale najwięcej z historii. Można sobie życzyć, żeby również „Pamiętnik Sandomierski” nabrał nowego blasku, bo jak dotąd ukazały się tylko trzy numery, a przypomnę, że pierwszy nosi datę wydania 1993⁷⁴. Przed laty rozpoczął również redagowanie serii poświęconej osadnictwu i gospodarce rejonu górnej Wisły, życiodajnej

⁷² *O powszechnych zjazdach historyków polskich*, „Po ziemi. Miesięcznik Społeczno-Polityczny Lewicy” 2001, nr 12, s. 6–8; *XVII Powszechny Zjazd Historyków Polskich*, „Konспект.” 2003, nr 14/15, s. 15. Referat pt. *Badania regionalne na obszarze Małopolski*, wygłoszony na XVI Zjeździe we Wrocławiu w 1999 r.

⁷³ Związany ze wsią, pisze o początkach ruchu pracowników nauki w Krakowie w ramach Związku Młodzieży Wiejskiej (1980).

⁷⁴ „Rocznik Sądecki” XX–XXXI, 1992–2003; „Pamiętnik Sandomierski” I, 1993; II, 1995. Okazjonalnie redagował również „Rocznik Sanocki” i dwa zeszyty historyczne WSP w Krakowie: „Rocznik Sanocki” V, 1980; „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie”, z. 43, „Prace Historyczne”, nr 6, 1972; z. 167; „Prace Historyczne” 17, 1995.

arterii dla wielu miejscowości położonych nad nią i przy jej dopływach⁷⁵. Terenowi poświęcił także artykuły popularnonaukowe i inne publikowane w gazetach. Jego audycje telewizyjne zyskały odzew w różnych kręgach odbiorców. Szczególnie wiele ważkich treści zawierają przekazy radiowe, zwłaszcza wywiady udzielone na falach radiowych rozgłośni regionalnych. Posiada wyjątkowy dar ubierania nieraz trudnych treści w wypowiedzi mądre i proste, oryginalne i sugestywne, wygłaszane nienaganną polszczyzną.

Nie mogą odmówić sobie na zakończenie chociaż jednej osobistej refleksji. Wybór seminarium magisterskiego był dla mnie i moich kolegów sprawą oczywistą – oznaczał on, że jeśli chcemy poważnie uczestniczyć w nauce, zdobywać podstawy warsztatu naukowego, gwarantującego wysoki i rzetelny poziom merytoryczny, to tylko u profesora Feliksa Kiryka. Był i jest dydaktykiem wymagającym. Dydaktyka towarzyszy mu przez całe niemal życie. Był, a przede wszystkim jest uczonym wielkim, emanującym ciepłem i serdecznością, zwłaszcza w stosunku do początkujących adeptów sztuki historycznej.

Reprezentuje historię, w tym historię regionalną, w sposób kompletny, osiąga szczyty niedostępne dla wielu historyków jego generacji. Jego dorobek jest imponujący i ciągle pomnażany. I niech tak pozostanie jak najdłużej.

Tab. 1: Ilościowe zestawienie prac F. Kiryka z lat 1957–2003

Rodzaj	Do 1960	1961–70	1971–80	1981–90	1991–00	2001–03	Razem
Monografie		1	1	5	2		9
Edycje źródeł			1		1	1	3
Artykuły naukowe		18	30	19	63	17	147
Biogramy do PSB		16	26	6	4		52
Recenzje	13	9	2				24
Redakcje monografii			4	11	21	4	40
Redakcje inne			2	2	1		5
Artykuły popularnonaukowe		6	2	57	1	4	70
Varia			2	6	18	3	29
Sprawozdania	1	5	2	2			10
Mat. dydaktyczne	1	1					2
Podręczniki					3	2	5
Razem	15	56	72	108	114	31	396

Źródło: zob. przypis 1.

⁷⁵ *Studia i materiały z dziejów osadnictwa i gospodarki górnej Wisły w okresie przedrozbiorowym*, Warszawa 1990.